

Елена Малтсева
Катедра за политички науки
Факултет за уметност, хуманистички и општествени науки
Универзитетот во Виндзор, Канада

СНАОГАЊЕ ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА: СФАЌАЊЕ НА КОНФУЗНИОТ ОДГОВОР НА РУСИЈА НА КОВИД-19

Апстракт:

Во овој труд се разгледува одговорот на руската влада на КОВИД-19, кој се покажа како неефективен во воспоставувањето контрола на вирусот и ублажувањето на негативните социоекономски влијанија од пандемијата. Според овој труд, причините за недоволно соодветниот одговор на руската влада на КОВИД-19 може да се припишат на два главни фактори. Прво, авторитарната и претерано централизирана структура на политичките институции на Русија, која им даваше приоритет на политичките и економските согледувања во однос на јавната безбедност и ја попречуваше вистинската регионална иницијатива, ја потисна способноста на Владата да ја сузбие пандемијата. Регионалните раководители честопати не поседуваа вештини, финансиски ресурси и овластување да ги спроведат потребните политики и мерки за сузбивање, што резултираше со катастрофални случувања во неколку руски региони. Второ, советските наследени практики поврзани со културата на неоткривање и неконзистентни пораки за јавно здравје за време на пандемијата, во комбинација со ограничените мерки за

социјална помош и економска поддршка, придонесоа за недовербата на јавноста во државните институции, што укажува на затегнати односи меѓу граѓаните и државата. Ова се одрази во јавните протести и народниот отпор кон владините наредби, вклучувајќи го и широкото непочитување на инструкциите за затворање, одбивањето да се носат маски на јавни места и ниските стапки на вакцинација. Очекувањата за во иднина се дека долгорочните последици од тековната криза во јавното здравство би можеле да бидат длабоко-политички, што ќе придонесе за понатамошен раскол меѓу владетелите и владеените.

Клучни зборови: Русија, КОВИД-19, пандемија, управување, вакцинација, Sputnik-V.

ВОВЕД

Почетокот на пандемијата КОВИД-19 создаде огромни предизвици за владите ширум светот. Како одговор на овие предизвици, повеќето земји ги следеа препораките на Светската здравствена

организација (СЗО) и спроведоа затворања и други превентивни мерки за јавно здравје. Покрај тоа, многу влади започнаа серија програми за економска и социјална помош и го преиспитаа својот пристап во заштитата на граѓанските слободи во услови на хаос од вонредна состојба во јавното здравство. Сепак, ефективностa на овие мерки драматично се разликуваше низ целиот свет. Со оглед на тоа што владите на Кина, Сингапур и Јужна Кореја покажаа високи нивоа на државни капацитети за сузбивање на ширењето на болеста и ублажување на негативните ефекти на пандемијата врз нивните економии, другите земји, вклучително и повеќето постсоветски држави, се мачеа со управувањето со кризата во јавното здравство и економијата (Чен и др., 2021; Шастри, 2021).

Рускиот случај претставува особено чуден пример за управување со криза во јавното здравство во кој брзата владина акција беше проследена со фрагментирани и децентрализирани обиди на регионалните власти да го сузбијат вирусот; сепак, ефективностa на овие иницијативи се покажа како краткотрајна, неконзистентна и честопати контрадикторна, предизвикувајќи загриженост за нискиот капацитет на државата и легитимноста на режимот. Првичниот одговор на владата на ширењето на КОВИД-19 започна со создавање работна група под Државниот совет на Руската Федерација за спречување на ширењето на пандемијата на 15 март 2020 година. Потоа

следуваа затворања на воздушните и копнените граници и воведување строги затворања во Москва, Санкт Петербург и други региони низ земјата. Сепак, во април 2020 година, Владата се огради од одговорноста за сузбивање на пандемијата, оставајќи им на регионалните власти да одлучат за затворања на области, затворања на училишта и други мерки на претпазливост во јавното здравство и да спроведат федерални мерки за поддршка. Како резултат на тоа, до моментот кога вториот бран на пандемијата ја погоди Русија во есента 2020 година, состојбата се влоши, при што некои од водечките руски експерти тврдеа дека недоволно се пријавува бројот на официјални случаи и дека бројките во Русија најверојатно не се далеку зад бројките во САД (Севел, 2020 година). Борејќи се да ја задржат контролата на вирусот, Владата и регионалните власти се соочуваа со редовни критики за нивните лоши способности за управување со кризи, контрадикторни правила, неконзистентни затворања на области и недостаток на долгорочна стратегија за справување со пандемијата. Дури и отпочнувањето на масовна кампања за вакцинација со Спутник В во декември 2020 година не помогна да се забави ширењето на болеста, при што руската јавност и меѓународната научна заедница изразија сомневања за ефикасноста и безбедноста на вакцината Спутник. Последователно, состојбата продолжи да се влошува, а до крајот на септември 2021 година властите пријавија рекорден број на нови случаи и смртни случаи од коронавирус, како и ниски стапки на вакцинација, при што само 32 проценти од

населението од 146 милиони се делумно вакцинирани и 28 проценти се целосно вакцинирани (Ал Џезеира, 28 септември 2021 година).

Во обид да се откријат причините за таквата очигледна владина неефикасност во управувањето со вонредната состојба во јавното здравство, во овој труд ќе биде наведено тврдењето дека природата на хибридниот режим на Русија и премногу централизираната федерална структура, која им дава приоритет на политичките согледувања и загриженоста за легитимноста на режимот наместо на јавната безбедност, а истовремено ја обесхрабрува вистинската регионална иницијатива, ја потисна способноста на Владата да ја сузбие пандемијата. Бидејќи се политички и финансиски зависни од централната власт, за регионалните власти одговорноста за сузбивање на пандемијата го надминуваше нивниот капацитет за справување, што доведе до катастрофални последици во неколку руски региони, вклучувајќи ги Санкт Петербург, Дагестан и Кузбас. Покрај тоа, советските наследени навики на култура на неоткривање и неконзистентни пораки за јавното здравје, придонесоа за недоверба на јавноста во државните институции и вакцината, што укажува на затегнати односи меѓу граѓаните и државата.

Од аспект на иднината, не изгледа дека ваквата состојба ќе се реши во скоро време. Политичката инерција на сегашниот режим го отежнува спроведувањето на какви било одлучни промени во управувањето со пандемијата, додека нарушените односи меѓу државата и општеството дополнително ги зголемуваат скептицизмот

и колебливоста за вакцините кај руските граѓани. Како резултат на тоа, долгорочните последици од актуелната криза во јавното здравство би можеле да бидат длабоко политички, што ќе придонесе за натамошен раскол меѓу владетелите и владеените.

Оваа статија придонесува за зголемиот обем на литература за државните одговори на пандемијата КОВИД-19 во постсоветските држави. Статијата продолжува на следниов начин. Следниот дел го става рускиот случај во компаративната теоретска литература за управувањето и ефективноста на Владата во хибридниите режими, обрнувајќи особено внимание на природата на политичкиот систем на Русија, неговата легитимност и неговите институции. Во аналитичкиот дел се зборува за одговорот на руската влада на пандемијата и се разгледуваат факторите кои се одговорни за лошите резултати на владата во справувањето со вонредната состојба во јавното здравство. Во последниот дел повторно се навраќаме на главниот аргумент кој е наведен во оваа статија.

Управување и ефективност на власта во хибридни режими

По доаѓањето на Владимир Путин на власт на почетокот на векот, Русија се трансформираше од слаба демократија во тип на хибриден режим кој најдобро се опишува како конкурентен авторитарен систем (Левицки и Веј, 2002). Конкурентните авторитарни режими, иако служат за вредностите на демократијата, вршат контрола над општеството и државните институции преку избори кои се

регуларни и номинално конкурентни, но покажуваат значителни неправилности, како и сериозни пропусти во политичката култура, владините перформанси и политичкото учество (Левицки и Веј, 2002). Шедлер ги дефинира таквите режими како изборно-авторитарни, наведувајќи дека изборите во такви режими се „широкоинклузивни (тие се одржуваат според универзално право на глас), минимално плуралистички (на опозициските партии им е дозволено да учествуваат), минимално конкурентни (кога партиите и кандидатите надвор од владејачката коалиција нема да победат, сепак им е дозволено да освојат гласови и места), [и] минимално отворени (дисиденцијата не подлежи на масовна, но честопати на селективна и наизменична репресија)“ (цитирано во Рос, 2018). Воедно, тој внимателно нагласува дека изборите во изборните авторитарни режими не се ни минимално демократски, бидејќи „владите ги подложуваат на повеќекратни форми на авторитарна манипулација што ги нарушува либерално-демократските принципи на слобода, правичност и интегритет“ (цитирано во Рос, 2018).

Во случајот со Русија, по доаѓањето на Путин на власт, слабата и неисправна изборна демократија од ерата на Елцин постепено се заменува со поавторитарна верзија која се одликува со вертикално распределена моќ, одгоре надолу, во која државниот апарат, регионалните елити и економските чинители сите се хиерархиски подредени на централната власт (Хејл, 2010). За да го обезбеди опстанокот на режимот, администрацијата

на Путин значително се потпира на три институционални механизми: суперпретседателизам, субнационален авторитаризам и доминантна партија (Гелман, 2014). Суперпретседателизмот на Русија е вкоренет во Уставот од 1993 година и се карактеризира со извонредно силно претседателство со формални овластувања за владеење на правото со регулатива/уредба и за одредување на составот на владата (Фиш, 1997). Со заминувањето на Елцин, овој систем стана платформа за понатамошна авторитаризација на кривките институции на Русија. Како што минуваше времето, системот се трансформираше во една голема национална политичка машина подредена одгоре надолу, која ги принуди или вршеше притисок врз регионалните елити да се потчинат и ја користеше Обединета Русија како механизам на моќ за доминација на националните и регионалните избори (Гелман, 2014). Освен тоа, администрацијата на Путин ги зајакна фискалните административни капацитети на федералниот центар, така што федералните трансфери добија многу позначајна улога во обликувањето на регионалните резултати (Стародубцев, 2018). Иако ова донекаде помогна да се намалат регионалните разлики низ Русија, зголемената зависност од федералните трансфери исто така предизвика ранливост на регионалните елити на каприците на федералните власти, бидејќи ѝ даде можност на Федералната влада да ги обвини регионалните службеници за кршење на правилата за трошење федерални средства. (Ди Бела и др., 2017; Дујникова и др., 2021). Накратко, по две децении фискална и политичка централизација, Русија

произлезе како де факто централизирана авторитарна држава во која регионалните елити беа политички и финансиски зависни од централната власт, служејќи како послушни извршувачи на целите на федералната политика.

Промената на форматот на рускиот политички систем и институции продолжи во јануари 2020 година по најавата на претседателот Путин за големи уставни промени. Одобрени од Парламентот и потпишани од претседателот во март 2020 година, измените стапија на сила на 4 јули по националниот референдум на кој речиси 78 проценти од оние што гласаа ги поддржаа предложените амандмани. Амандманите ги зајакнаа овластувањата на рускиот претседател, ги зголемија овластувањата на центарот над регионалните и локалните власти, дополнително намалувајќи ја автономијата на регионалните раководители и ја намалија независноста на судовите. Тие тврдеа дека рускиот устав треба да има предност пред одлуките донесени од меѓународните институции. На крајот, тие создадоа можност Путин да остане на функцијата по истекот на неговиот сегашен претседателски мандат во 2024 година и му обезбедија сигурност доколку одлучи да ја напушти функцијата (Тиг, 2020 година).

Сепак, подобрувањето на ефективнос­та на политичките институции во земјата во она што се чинеше дека е непречено функционална вертикала на моќ не резултираше со значителни подобрувања во управувањето. Во овој труд, владеењето е дефинирано како „процес на носење

одлуки и процес со кој одлуките се спроведуваат (или не се спроведуваат)“ во една земја (UNESCAP, 2009). Доброто управување подразбира дека државата е ефективна во испораката на своите услуги и во спроведувањето на нејзините политики, планови, програми и проекти. Воедно, тоа е показател дека има ефикасен механизам за следење и оценување на своите постигнувања и ги користи собраните информации за да направи дополнителни подобрувања и корективни активности. Земјите со високи нивоа на ефективност на управувањето покажуваат поголема одговорност, транспарентност во процесот на носење одлуки, учество на јавноста и владеење на правото.

Во случајот на Русија, иако се евидентирани одредени успешни приказни за управувањето во голем број полиња на политиката, општото гледиште е дека лошото управување продолжува да ја мачи руската држава и на федерално и на субнационално ниво, манифестирајќи се во слабото владеење на правото, корупцијата и манипулирањето со јавната политика и економските состојби, како и неквалитетните државни политики и администрација. На регионално ниво, гувернерите покажуваат недостаток на политичка волја и неподготвеност да преземат иницијатива и да ги ризикуваат своите позиции, а со тоа создаваат маѓепсан круг на инерција на политиката и недоволно добри постигнувања во системот на управување на земјата. Според Гелман и Завадскаја (2020), неколку фактори помагаат да се објасни проблемот со лошото владеење на Русија, вклучувајќи

го феноменот на „прекумерно регулирана држава“, давањето приоритет на политичките размислувања пред економските перформанси и неколку позитивни стимулации за стимулирање локални иницијативи и практики за добро управување. Навистина, во контекст на слабото владеење на правото и ниските нивоа на јавна одговорност, изгледа дека прекумерната регулатива и потпирањето на строгите индикатори за постигнувањата се легитимни замени за други непостоечки механизми на одговорност. Сепак, ова создава средина во која регионалните елити и бирократијата не се фокусирани на исполнување на нивните управувачки и административни задачи, туку се повеќе заинтересирани за формално исполнување на поставените индикатори за постигнувањата (Панејак, 2014). Покрај тоа, изгледите за ефективно управување дополнително се потиснуваат поради изборната природа на авторитарните институции во Русија, во кои политичкиот опстанок на регионалните елити и бирократијата во голема мера зависи од изборните резултати, а не од регионалните социоекономски индикатори (Гелман и Завадскаја, 2020).

Накратко, две децении политичка и фискална централизација ги трансформираа политичките институции на земјата во вертикала на моќта (авторитетот/ надлежностите) одгоре надолу. Сепак, и покрај навидум присутната консолидација на авторитарните институции и практики на Русија, Владата сè уште се бори со проблемите на корупцијата и лошото владеење. Покрај тоа, присуството на регуларни

избори го прави Кремљ ранлив на масовни протести и можни дестабилизирачки случувања, особено ако јавното мислење се сврти против нив. Овие предизвици станаа особено очигледни за време на пандемијата на КОВИД-19, поради што руските власти мораа да размислуваат за стратегија за сузбивање на вирусот што ќе го контролира ширењето на болеста, а исто така нема да претставува ризик за стабилноста и легитимноста на актуелниот политички систем. Како што ќе покаже следниот дел, иако тековната стратегија за сузбивање се покажа како делумно успешна во заштитата на федералните власти од критики за нивното справување со вонредната состојба во јавното здравство, таа не успеа ефикасно да го спречи вирусот и всушност можеби придонесе за растечките социјални тензии и постојано колебање за вакцинацијата кај руските граѓани.

Предизвикот „КОВИД-19“: Проценка на стратегијата за сузбивање на руската влада

Одговорот на руската влада на „КОВИД-19“ вклучуваше низа индивидуални мерки и мерки засновани на заедницата за забавување на ширењето на вирусот и спроведување насочена социјална помош и економски мерки за поддршка на засегнатите групи на население и бизнисите.

Владата ги препозна ризиците поврзани со појавата на вирусот уште кон крајот на јануари 2020 година, бидејќи рускиот национален тим за одговор на „КОВИД-19“ беше создаден на 29 јануари 2020 година, а Владата објави прекин

на воздушниот сообраќај со кинескиот град Вухан на 31 јануари. Бидејќи првите позитивни случаи беа пријавени во Тјумен и Чита кон крајот на јануари, а потоа во Москва на почетокот на март, надлежните органи продолжија со воведување индивидуални карантински мерки, наредувајќи им на сите Руси кои се враќаа од епицентрите на корона вирусот да се самоизолираат (Латипова, 2020). Оттогаш, бројот на потврдени случаи на корона вирус брзо се зголеми во големите метрополи Москва и Санкт Петербург, принудувајќи ја Владата да го забрани влезот на повеќето странски државјани од 18 март, по што следуваше затворање на сите гранични премини од 30 март (Латипова, 2020).

Во сите други аспекти на управувањето со кризи, Федералната влада зазеде пристап без директно учество и ја префрли одговорноста на регионалните лидери, верувајќи дека тие ќе донесат внимателни одлуки за тоа дали да прогласат правила за карантин и како. Обраќајќи се на нацијата на 25 март 2020 година, претседателот Путин прогласи еднонеделен платен национален празник од 28 март, но не спроведе строго затворање, оставајќи им на регионалните лидери да одлучат за мерките што се применуваат за да се забави ширењето на болеста. Ова дополнително беше потврдено во Уредбата за мерки за обезбедување санитарна и епидемиолошка добросостојба на населението во Руската Федерација во врска со ширењето на новата инфекција со корона вирус (КОВИД-19) потпишана од претседателот Путин на 2 април 2020

година. (Ukaz o merakh po obespecheniiu, 2 април 2021 година). Во основа, оваа одлука изгледаше како ненадеен прекин од воспоставениот модел на федерални односи одгоре надолу што беше карактеристика на Путиновата Русија во изминатите две децении; сепак, со оглед на разликноста на руските региони и разликната динамика во ширењето на вирусот низ целата земја, деволуцијата односно пренесувањето на овластувањата изгледаше оправдано (Тот-Цифра, 2020; Смит и др., 2020). Проблемот беше што таквото ненадејно делегирање на одговорноста за управување со кризата на регионално ниво не беше проследено со доволен број федерални трансфери, туку содржеше јасна порака дека неуспехот да се контролира ширењето на болеста ќе се сфати како „криминална небрежност“ (Смелцер, 2020; Тот-Цифра, 2020; Винокуров, 2020). Згора на тоа, предложената децентрализација изгледаше привремена и ограничена по природа и имаше за цел заштита на Федералната влада од ранливостите поврзани со управувањето со невидена вонредна состојба во јавното здравство (Тот-Цифра, 2020; Смит и др., 2020). Понатаму, им овозможи на федералните власти да ги користат перформансите на гувернерите за време на пандемијата како изговор за отпуштање на оние кои не успеаја да испорачаат резултати, беа непопуларни во нивните региони или изразија загриженост за нивната лојалност. Секако, бидејќи многу регионални раководители не беа подготвени за задачата, деволуцијата создаде фрустрација на регионално ниво и доведе до оставка на неколку гувернери во раните фази

на пандемијата (Krasnaya Liniya, 3 април 2020).

Една од најголемите загрижености што ја предизвикаа регионалните раководители се однесуваа на ограничените финансиски можности на регионалните буџети. Како што беше кажано претходно, фискалниот федерализам на Русија е силно централизиран со релативно ниски нивоа на автономија и одговорност за локалните власти, како и релативно силни фискални правила и рамки. Според Диникова и др. (2021), Буџетот и даночните кодекси воспоставуваат повеќе фискални ограничувања за супфедералните влади, вклучувајќи ги барањата за буџетска рамнотежа, ограничувањата на даноците и расходите и ограничувањата за задолжувањето, долгот и сервисирањето на долгот (Диникова и др., 2021). Со оглед на централизираната природа на руските фискални односи и невидените предизвици со кои се соочуваат регионите, некои експерти, како што е Алексеј Кудрин, раководител на Руската комора за ревизија, тврдеа дека е потребен силен владин стимулативен пакет во вредност од најмалку 7 проценти од рускиот БДП за да се спаси економијата и да им се помогне на регионите и на бизнисите кои се погодени од пандемијата (The Moscow Times, 15 април 2020). Сепак, двојните шокови на КОВИД-19 и пониските цени на нафтата во 2020 година ја усложнија состојбата и резултираа со федерални трансфери кои беа значително пониски од посакуваното ниво на посветеност. Објавен во средината на април 2020 година, владиниот пакет мерки не надминуваа 1,5 - 2 проценти

од БДП на Русија (The Moscow Times, 15 април 2020 година). Тоа во суштина значеше дека од регионите се очекуваше да се справат со пандемијата и со нејзините социјални и економски влијанија движејќи се околу постоечките ресурси (Тот-Цифра, 2020).

Понатаму, многу гувернери беа збунети во однос на границите на нивните регионални овластувања и беа обесхрабрани поради ограничениот капацитет да се справат со пандемијата. Така, на пример, кога регионалните лидери на регионите Чеченија и Челјабинск се обидоа да ги затворат своите регионални граници, Федералната влада испрати јавно предупредување дека „не треба да ги мешаат регионалните и федералните права и привилегии“ (Медуза, 6 април 2020 година).

Всушност, многу региони едноставно не беа подготвени за задачата: тие се мачеа да воспостават и спроведат ефективни процедури за тестирање и мерки за контрола на јавното здравје и инфекциите, наидоа на тешкотии да обезбедат доволно резерви на кислород во регионалните болници и доцнеа со снабдувањето со лична заштитна опрема за болниците, во домовите за долгорочна нега и во пензионерските домови (Винокуров, 2020; Тот-Цифра, 2020; Мароу, 2020). Со децентрализацијата беа откриени значителни регионални разлики во ресурсите за здравствена заштита низ целата земја, што доведе до тоа некои гувернери, како што е гувернерот на Владимирската област, Владимир Шипјагин, јавно да му

се пожалат на Путин за лошата состојба на здравствениот систем во неговиот регион (Тот-Цифра, 2020 година). Неколку проблеми, вклучувајќи недостаток од медицински персонал, болнички кревети и лекови; недостаток на вентилатори во помалку богатите региони; недостаток на лична заштитна опрема; и несоодветни мерки за контрола на инфекцијата, при што некои здравствени установи се претворија во големи раширувачи на вирусот, значително ја усложнија состојбата и придонесоа за растечкиот скептицизам кај јавноста во однос на капацитетот на регионалните раководители да го сузбијат ширењето на вирусот и квалитетот и пристапноста на руските здравствени услуги (The Moscow Times, 24 април 2020 година).

Од почетокот на пандемијата во март 2020 година, Русија помина низ три бранови и моментално е во четвртиот бран, при што дневните случаи и смртните случаи достигнуваат највисоко ниво досега. Првото национално затворање во Русија по најавата на претседателот за неработен период започна на 30 март, а одлуката на градоначалникот на Москва Сергеј Собјанин да воведат наредба на граѓаните да останат дома, исто така, започна на 30 март. Другите региони го следеа нивното водство. Во случајот со Москва, строгото затворање беше продолжено до почетокот на јуни 2020 година и проследено со воведување систем за дигитална пропусница што им овозможуваше на жителите да ги напуштат своите домови само од суштински причини. Ова затворање заврши нагло во јуни 2020 година,

кога повеќето региони, вклучително и Москва, ги укинаа ограничувањата, и покрај фактот што случаите на корона вирус продолжија да растат (Интерфакс, 1 јуни 2020; Реинсфорд, 2020). Многу е веројатно дека одлуката е донесена од политички и економски согледувања, бидејќи набргу потоа руските власти продолжија со одржување на значајната парада на Денот на победата на Црвениот плоштад на 24 јуни, по што следувахе национално гласање за уставните амандмани, почнувајќи од 25 јуни. Како резултат на тоа, до есента 2020 година, вкупниот број на случаи на корона вирус во Русија надмина 1 милион, што ја прави четврта земја по Соединетите Држави, Бразил и Индија што го достигна овој број.

Непосредно пред вториот бран да земе замав во септември 2020 година, руската влада објави регистрација на првата вакцина против корона вирус во светот, која беше наречена „Спутник В“, по што следувахе одобрување на втората вакцина во октомври 2020 година. Полагајќи големи надежи во капацитетот на кампањата за вакцинација да го намали бројот на случаи, Владата одлучи да не работи уште еден период на национално ниво, но на регионалните раководители им даде зелено светло да воведат привремено затворања на области, да ги затворат училиштата и да спроведат други мерки доколку бројот на случаи продолжи да се зголемува. И така и сторија: до почетокот на декември 2020 година, стапката на дневни инфекции скокна на речиси триесет илјади, принудувајќи ја Владата да го забрза почетокот на кампањата за

вакцинација, повторно без најавени строги мерки за затворање области. Кампањата започна во Москва на 5-ти декември и се прошири во сите руски региони до 15-ти декември, при што властите ги повикаа наставниците, лекарите и социјалните работници да ги примат своите први дози од Спутник В.

Сепак, овие повици не беа слушнати. Неколку месеци по почетокот на кампањата за вакцинација, руското население покажа една од највисоките стапки на колебливост за вакцинација во светот. Анкетата на Центарот Левада утврди дека повеќе од 62 проценти од руските испитаници не се подготвени да се вакцинираат со Спутник В, при што особено помладите испитаници се поколебливи (Novaya Gazeta, 12 мај 2021 година). До крајот на јуни 2021 година, само 13 проценти од Русите ги примиле двете дози - во споредба со повеќе од половина Американци и 87 проценти од Исланѓаните (Мировалев, 2021 година). Заедно со големата незапознаеност на Русите со потребата од носење маски, одржување социјално растојание и тестирање за КОВИД, масивната колебливост за вакцинацијата придонесе за почетокот на третиот бран во текот на летото 2021 година со повеќе од дваесет илјади нови случаи на дневно ниво (Ким, 2021). Оттогаш, ширењето на вирусот продолжи со несмалено темпо, при што дневниот број на инфекции и смртни случаи достигна највисоко ниво за време на четвртиот бран во есента 2021 година (The Moscow Times, 9 ноември 2021). Бидејќи бројот на инфекции се искачи на

повеќе од 36.000 случаи на ден со повеќе од 1.000 смртни случаи на ден кон крајот на октомври, руската влада продолжи со мерката за уште еден неделен платен одмор низ целата земја, почнувајќи од 30 октомври 2021 година. Наредбата веднаш ја следеа Москва и другите региони кои објавија еднонеделно делумно затворање на области и затворања на повеќето услуги кои не се од суштинско значење (The Moscow Times, 10 декември 2021 година). Од 10 декември 2021 година, Русија има потврдено 9.956.679 случаи на коронавирус и 287.180 смртни случаи, според националниот информативен центар за коронавирус (The Moscow Times, 10 декември 2021 година).

Надлежните органи применија различни стратегии за да ја забрзаат кампањата за вакцинација. Така, на пример, во летото 2021 година, некои региони се обидоа да привлечат луѓе во центрите за вакцинација со готовина, потврди за подароци, лотарии и бесплатни билети за кина или музеи. Градоначалникот на Москва, Сергеј Собјанин, дури најави дека градот ќе подарува по пет автомобили секоја недела на вакцинираните жители. Меѓутоа, ниту една од овие стимулации не предизвика значително зголемување на стапките на вакцинација. И така, кога четвртиот бран надојде во есента 2021 година, многу региони го преиспитаа својот благ пристап кон вакцинацијата и се насочија кон заострување на правилата. Изненадувачки е што ова се случи истовремено кога претседателот Путин нагласи дека вакцинацијата против КОВИД-19 треба да

остане доброволна одлука. Всушност, постепеното заострување на политиките за вакцинација започна веќе во лето-то 2021 година, кога некои регионални раководители, вклучително и градоначалникот на Москва, Сергеј Собјанин, воведоа задолжителна стапка на вакцинација од 60 проценти за бизнисите кои работат во услужните сектори, а одредени популарни туристички дестинации, како што се Сочи, туристички град на Црното Море, воведоа ограничувања за патување со кои се бара од сите патници да го докажат својот статус на вакцинација или да пристигнат со негативен тест за КОВИД-19 (The Moscow Times, 16 јуни, 2021). До крајот на октомври, сите 85 региони во Русија воведоа задолжителни вакцини за одредени категории работници, а многу региони објавија дека пропусниците со QR-код ќе бидат потребни за пристап до сите јавни места, ресторани и меѓуградски возови и авиони во радикален потег наменет да ја поттикне бавната кампања за вакцинација во Русија. Некои градови, како што е Санкт Петербург, наредија задолжителна вакцинација за сите жители постари од 60 години, како и за луѓе со одредени хронични болести (The Moscow Times, 10 декември 2021 година). Новите политики навистина резултираа со скромно зголемување на националните стапки на вакцинација, но истовремено доведоа до голем број протести и развој на пазар кој нуди лажни сертификати за вакцинација против КОВИД-19 (Коалсон, 2021). До 10 декември 2021 година, 41,2 проценти од руското население примило две вакцини против КОВИД-19 (Русија: Профил на

земјата на пандемијата на коронавирус, н.д.). Иако се ветувачки, овие бројки сè уште се далеку под препорачаниот праг од 70 проценти што се смета за неопходен за да се спречи ширењето на вирусот.

Неколку фактори може да го објаснат скептицизмот за вакцините во Русија, вклучително и загриженоста за безбедноста на вакцината, теориите на заговор кои широко циркулираат на социјалните мрежи и неконзистентните пораки за јавното здравје кои беа проследени со неефикасно управување со пандемијата и ограничени социоекономски мерки за помош. Покрај тоа, советската култура на неоткривање која сè уште преовладува меѓу руските јавни службеници и функционери, заедно со долгогодишната недоверба во јавните власти кај руското население, придонесоа за колебливоста за вакцината (Кинг и Мухина, 2021). Како прво, брзината со која вакцината Спутник В беше воведена на рускиот пазар, една година пред завршувањето на третата фаза од клиничките испитувања, првичниот скептицизам на меѓународната научна заедница кон вакцината и доцнењето на нејзиното меѓународно одобрување, ја потиснаа сликата за вакцината во Русија и создадоа сомнежи кај населението во однос на безбедноста на вакцината (Браун, 2020). Иако подоцнежните студии, вклучително и онаа објавена во медицинското списание „The Lancet“, укажаа на ефективноста на вакцината „Спутник“, многу Руси и понатаму не се убедени. Оваа загриженост беше потврдена со независно истражување кое го истражуваше отпорот на

Русите кон вакцинација (Берман, 2021). Во таа студија, 33 проценти од испитаниците кажале дека се плашат од несакани ефекти, 20 проценти изјавиле дека чекаат да завршат клиничките испитувања, а 16 проценти не гледаат причина да се вакцинираат (Берман, 2021). Покрај тоа, широкораспространето верување во различни теории на заговор придонесе за фактот дека неверојатни 64 проценти од Русите веруваат дека коронавирусот е измислен во лабораторија, а 69 проценти не се плашат да се заразат од вирусот, бидејќи цврсто веруваат дека прикажаните опасности од КОВИД-19 се претерани (Јаблоков, 2021).

Понатаму, наследените навики од советското минато, во комбинација со претходно постоечката недоверба кон Владата кај руското население, неконзистентните пораки за јавно здравје и ограничените социоекономски мерки за олеснување, ја направија отпорноста кон вакцините особено силна во случајот со Русија. Како што тврдат Шок и Белиакова (2020), со пандемијата беа откриени долготрајните советски наследни навики кои влијаат на процесот на управување и на односите меѓу државата и општеството, кои најдобро се опишани како култура на неоткривање. За време на пандемијата, културата на неоткривање се манифестираше во недоследноста на владиниот пристап. Со тоа што федералните власти прво ги преземаа одлучувачките чекори за затворање на националните граници, но потоа ги формулираа привремените мерки за карантин како „режим на слободни денови“;

што значи одмор од работните обврски и по префрлање на најголемиот дел од одговорноста за управување со пандемијата на регионалните власти, Владата ѝ испрати на јавноста контрадикторна порака за сериозноста на појавата на вирусот, што резултираше со голем број теории на заговор. Понатаму, со потценување на сериозноста на појавата на вирусот и несоодветно известување за предизвиците и недостатоците со кои се соочува рускиот здравствен систем, кои беа очигледни за многу набљудувачи низ целата земја и за кои известуваа независните медиуми и социјалните мрежи, Владата дополнително ја влоши веќе постоечката недоверба во државните институции, здравствениот систем и медицинските професионалци. Ниските нивоа на доверба во здравствениот систем беа пријавени долго пред пандемијата, при што една анкета на јавното мислење спроведена од Рускиот центар за истражување на јавното мислење во 2019 година покажа дека 41 процент од Русите не им веруваат на медицинските професионалци (РБЦ, 11 декември 2019 година). Пандемијата веројатно придонесе за натамошно намалување на довербата на јавноста во рускиот здравствен систем и владините институции во целина (Трудољубов, 2020 година). Овој тренд го потврди заменик-претседателот на рускиот парламент, Петр Толстој, кој во октомври 2021 година призна дека „Владата ја загуби информативната кампања за борбата против коронавирусот“ (Саур, 2021). Ова го повтори и Денис Волков, директор на независната организација за гласање Левада Центар, кој изјави дека Владата испратила

„премногу измешани пораки до јавноста за пандемијата“ (Сауер, 2021).

Покрај тоа, несовпаѓањето на официјалните и на алтернативните податоци за ширењето на вирусот, заедно со измената и дополнувањето на рускиот Кривичен законик и Законикот за административни прекршоци на 31 март 2020 година, со кои се воведени кривични казни за „свесно јавно ширење лажни информации“ во контекст на вонредни состојби, како и административни казни за медиумите кои објавуваат такви информации, дополнително убеди многу Руси дека не треба да ѝ се верува на Владата (Amnesty International, 3 април 2020; Трудољубов, 2020; Катаева, 2020; Џутсати, 2020). Воедно, неуспехот на многу регионални раководители да го сузбијат вирусот и да ги задоволат потребите на населението во време на вонредна состојба во јавното здравство само ја зголеми недовербата на јавноста во државните институции, понекогаш доведувајќи до отворени конфликти со властите. Така, на пример, во републиката Северна Осетија-Аланија, околу 2.000 луѓе се собраа на плоштадот пред зградата на Владата во Владикавказ, главниот град на Северна Осетија, на 20 април 2020 година. Демонстрантите побараа оставка од регионалниот гувернер, Вјачеслав Битаров, ослободување на популарниот активист од полициски притвор и подобрување на економските услови (Катаева, 2020; Џутсати, 2020). Кога полицијата и руската национална гарда почнаа насилно да ги раздвојуваат демонстрантите, некои фрлаа камења врз службениците. На крајот, владините сили

го расчистија центарот на градот и уапсија десетици учесници на собирот (Катаева, 2020; Џутсати, 2020). Жителите на другите републики во регионот, особено Дагестан, исто така покажаа високо ниво на незадоволство од властите, жалејќи се на лошата состојба на здравствениот систем на Републиката, строгите мерки за самоизолација наметнати од регионалните влади за да го сузбијат вирусот и неуспехот на Владата да понуди соодветни мерки за помош за поддршка на регионалната економија, бизнисите и поединците кои се борат со пандемијата (Џутсати, 2020). Како што се намалуваше популарноста на гувернерот на Дагестан, Владимир Василиев, тој се обиде да ја делегира одговорноста за спроведување на наредбата за самоизолација на општинските власти, што заврши со целосно фијаско (Џутсати, 2020). Неефикасно управување со пандемијата беше забележано и во други региони низ земјата, вклучително и во Санкт Петербург, што дополнително ги влошува долготрајните тензии меѓу државата и народот и ја поттикнува културата на отпор кон властите низ целата земја.

Како што тврдеа некои стручни лица, поплаките и фрустрацијата поради ограничената и краткорочна владина поддршка понудена на бизнисите и населението за време на пандемијата дополнително го објаснуваат широкораспространетото непочитување на владините наредби за самоизолација од страна на Русите, големата непопуларност на затворањата на областите и севкупниот скептицизам во однос на информациите обезбедени од Владата за вирусот и официјалните податоци за

ширењето на болеста. Според Тарасенко (2021) и Кук и Твиг (2020), севкупниот одговор на социјалната политика на Русија на пандемијата се карактеризираше со привремени краткорочни мерки, имаше ограничен опсег и честопати не стигаше до некои од најранливите групи на население. Првото спомнување на социјалната помош и економските мерки поврзани со КОВИД беше во обраќањето на претседателот до нацијата на 25 март 2020 година. Во социјалната сфера, Владата вети автоматско продолжување на социјалните бенефиции без потреба да се доставуваат дополнителни информации или да се аплицира лично до властите во текот на следните шест месеци, дополнителни парични трансфери за семејствата со деца, одредени привремени мерки за поддршка на невработените и на здравствените и социјалните работници, мораториум за кратење на комуналните услуги за долгови и казни за задоцнето плаќање од 1 април до 31 декември 2020 година и неколку други мерки. Семејствата со деца добија најголема поддршка, при што Владата воведо нови политички мерки за справување со негативните влијанија од пандемијата и зголемување на финансирањето за постојните политики (Тарасенко, 2021). Така, на пример, Владата објави еднократна исплата од 10.000 рубљи по дете на возраст од 3 до 16 години, почнувајќи од 1 јуни 2020 година. Воедно, на сите руски семејства со деца помали од 3 години им понуди уште една мерка за помош во износ од 5.000 рубљи по дете за април, мај и јуни 2020 година. Покрај тоа, беа зголемени редовните месечни исплати на подобните семејства со

деца, а некои региони понудија дополнителни еднократни исплати на семејствата од регионалните буџети (Тарасенко, 2021; Светска банка, 2020). Владата исто така понуди финансиски бонуси за здравствените и за социјалните работници кои работеа во првите редови во борбата против коронавирусот, при што исплатите се пресметуваа врз основа на квалификациите на вработените и врз основа на тоа дали работеле директно со пациенти со коронавирус (руска влада, 18 мај 2020 година).

Освен тоа, Владата вети одредени мерки за економска поддршка, вклучително и одложување на корпоративниот данок за шест месеци, намалување на социјалните даноци што претпријатијата треба да ги плаќаат за своите вработени и шестмесечно одложување на плаќањето на закупнината. Подоцна, Владата објави и список на организации кои се важни за руската економија и оттука имаат право да добијат владина поддршка доколку тоа е потребно (Шервин, 2020). Со одредено одложување, надлежните органи започнаа и низа програми, вклучително даночни одложувања, мораториум за стечај и заеми без камата за помош на малите и средните претпријатија. Сепак, овие мерки се покажаа како недоволни за да се задоволат потребите на малите и средните претпријатија, при што многу бизниси се борат да опстанат, а многу други се затворија (Шервин, 2020; Исаченков, 2020; Перемитин и Ткачев, 2021). Како резултат на тоа, со оглед на ограничениот опсег на мерките за социјална и економска помош, многу граѓани сметаа дека ова е доказ за

целокупното занемарување на потребите на народот од страна на Владата, при што многумина ја доведуваат во прашање искреноста на владината порака и избраа да се спротивстават на владините наредби со цел да ги обезбедат своите приходи и да ги одржуваат средствата за егзистенција (Трудољубов, 2020).

Како заклучок, во обидот да се откријат причините за недоволно соодветниот одговор на руската влада на КОВИД-19, беа идентификувани неколку фактори. Прво, авторитарната и прекумерно централизираната природа на политичките институции во Русија, кои им дадоа приоритет на политичките согледувања и загриженоста за легитимноста на режимот пред јавната безбедност и ја обесхрабрија вистинската регионална иницијатива, ја потиснаа способноста на Владата да ја сузбие пандемијата. Регионалните раководители честопати не поседуваа вештини, ресурси и овластување да ги спроведат неопходните политики и мерки за сузбивање, што резултираше со катастрофални случувања во неколку руски региони. Второ, советските наследни навики поврзани со културата на неоткривање заедно со неконзистентните пораки за јавното здравје за време на пандемијата и недостатокот на соодветна безбедносна мрежа и економска поддршка во време на криза придонесоа за недовербата на јавноста во државните институции, што укажува на затегнатите односи меѓу граѓаните и државата. Ова се одрази во отпорот на народот кон владините наредби, вклучувајќи го и широкораспространетото непочитување на инструкциите за затворање, одбивањето

да се носат маски на јавни места и ниските стапки на вакцинација.

ЗАКЛУЧОК

Во борбата на руската влада да ја сузбие кризата со јавното здравство беа откриени неколку проблеми кои се карактеристични за хибридните режими со лоши механизми на управување и ниски нивоа на јавна доверба во државните институции. Концептот на хибриден режим вклучува различни варијации на недемократски или делумно демократски политики, кои споделуваат голем број заеднички карактеристики. Тие вклучуваат неправилна изборна конкуренција, слаба владина одговорност, високи нивоа на корупција, лошо владеење и ниски нивоа на доверба во државните институции, како и чувство на колективна јавна фрустрација за постигнувањата на Владата, со можност за општествени конфликти кои ја потиснуваат одржливоста на таквите режими на долг рок. Иако сите хибридни режими не се показател за ваквите карактеристики, повеќето од нив ги поседуваат, иако степенот до кој овие проблеми ги потиснуваат постигнувањата и стабилноста на режимот драматично се разликува во различни земји.

Во случајот со Русија, изборниот авторитарен систем воспоставен под водство на Путин го користеше суперпретседателскиот систем за да воспостави вертикален синџир на хиерархиска власт, со силна влада на врвот и безусловна дисциплина што се очекува од пониските нивоа во вертикалата на моќта. Организирани така што ќе функционираат како

непречено функционална технократска држава одгоре надолу, државните институции беа под огромен притисок по почетокот на вонредната состојба во јавното здравство, која изискуваше брза и решителна акција и претставуваше закана со потенцијал да се наруши стабилноста на режимот. Како привремено решение, Федералната влада ја префрли одговорноста за управување со кризата на регионално ниво, делумно за да ја префрли вината, но и да овозможи различен и регионално заснован пристап во борбата против пандемијата. Меѓутоа, како што сликовито покажа рускиот случај, деволуцијата (пренесувањето на овластувањата) на пониско ниво без суштински промени во институционалната структура и фискалните односи создаде повеќе проблеми од очекуваното, истакнувајќи ги недостатоците во воспоставената вертикала на моќта и придонесе за поголем скептицизам меѓу руската јавност во однос на искреноста на владините активности и капацитетот на државата да се справи со пандемијата.

Други фактори, вклучително и долготрајната советска култура на неоткривање, заедно со збунувачките пораки за јавното здравје и несогласувањата во официјалните и алтернативните податоци за ширењето на вирусот, изгледа дека дополнително ја зајакнаа јавната недоверба кон Владата и државните институции, додека недостатокот на сеопфатна сигурносна мрежа придонесе многу граѓани да останат на своите работни места и да ги избегнат владините ограничувања. Како резултат на тоа, во Русија се разви чудна култура на граѓанска непослушност кон владините наредби, што е пример за непочитување на мерките за јавно здравје, како и широкораспространето колебање против вакцините. Останува да се види како опаѓачкото ниво на доверба на јавноста во државните институции и зголеменото незадоволство од работата на Владата ќе се одразат на рускиот политички систем. Сепак, она што е очигледно е дека актуелната криза во јавното здравство придонесе за поголема поделба меѓу државата и нејзиниот народ.

РЕФЕРЕНЦИ

- Aljazeera* (2021) Russia reports record daily COVID deaths, 28 септември. Достапно на: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/28/russia-records-high-figure-for-daily-coronavirus-deaths> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Amnesty International* (2020) Russian Federation: 'Fake news' bill prompted by COVID-19 threatens freedom of expression, 3 април. Достапно на: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/2093/2020/en/> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Berman, R.* (2021) Russians 'have a hard time trusting their own vaccine,' expert says, *Medical News Today*, 12 октомври. Достапно на: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/russians-have-a-hard-time-trusting-their-own-vaccine-expert-says> (Пристапено на: 12 декември 2021)

- Brown, C.* (2020) Russia's Sputnik V vaccination program has started, but it's facing resistance, CBC News, 9 December. Достапно на: <https://www.cbc.ca/news/world/russia-vaccine-caution-1.5833611> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Burakovsky, A.* (2021) Russia's COVID-19 response slowed by population reluctant to take domestic vaccine, *The Conversation*, 25 август. Достапно на: <https://theconversation.com/russias-covid-19-response-slowed-by-population-reluctant-to-take-domestic-vaccine-165925> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Chen, H., Shi, L., Zhang, Y., Wang, X and Sun, G.* (2021) A cross-country core strategy comparison in China, Japan, Singapore and South Korea during the early COVID-19 pandemic, *Globalization and Health*, 17(22). Достапно на: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-021-00672-w> (Пристапено на: 13 декември 2021).
- Coalson, R.* (2021) As Russia's coronavirus crisis persists, proposals for mandatory QR codes are meeting fierce resistance, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 24 ноември. Достапно на: <https://www.rferl.org/a/russia-qr-code-mandates-covid-backlash/31577211.html> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Cook, L., and Twigg, J.* (2020) Can Russia's health and welfare systems handle the pandemic?, *Current History*, 119(819), pp. 251–257. DOI: <https://doi.org/10.1525/curh.2020.119.819.251> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Deprez, F.* (2020) Russia's confusing COVID-19 response, *Foreign Policy Research Institute*, 7 Април. Достапно на: <https://www.fpri.org/article/2020/04/russias-confusing-covid-19-response/> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Di Bella, G., Dynnikova, O. and Grigoli, F.* (2017) Fiscal federalism and regional performance, *IMF Working Paper No. 265*. Достапно на: <https://doi.org/10.5089/9781484330166.001> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Dynnikova, O., Kyobe, A. and Slavov, S.* (2021) Regional disparities and fiscal federalism in Russia, *International Monetary Fund, Working Paper No. 144*. Достапно на: <https://doi.org/10.5089/9781513573649.001> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Dzutsati, V.* (2020) The pandemic crisis erupts into riots in the North Caucasus, *Eurasia Daily Monitor*, 17(60). Достапно на: <https://jamestown.org/program/the-pandemic-crisis-erupts-into-riots-in-the-north-caucasus/> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Fish, S.* (1997) The pitfalls of Russian superpresidentialism, *Current History*, 96(612), pp. 326-330.
- France 24 (2021) Moscow to require anti-Covid pass to enter bars, restaurants as cases surge*, 22 јуни. Достапно на: <https://www.france24.com/en/europe/20210622-moscow-to-require-anti-covid-pass-to-enter-bars-restaurants-as-cases-surge> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Gel'man, V.* (2014) The rise and decline of electoral authoritarianism in Russia, *Demokratizatsiya*, 22(4), pp. 503-522. DOI: 10.30570/2078-5089-2012-67-4-65-88 (Пристапено на: 12 декември 2021)

- Gel'man, V. and Zavadskaya, M.* (2020) Explaining bad governance in Russia: Institutions and incentives, PONARS Eurasia, 30 јануари. Достапно на: <https://www.ponarseurasia.org/explaining-bad-governance-in-russia-institutions-and-incentives/> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Gershkovich, E. and Cordell, J.* (2020) In first Address to Nation on the coronavirus, Putin holds back from stringent measures, *The Moscow Times*, 27 март. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2020/03/25/in-first-address-to-nation-on-the-coronavirus-putin-holds-back-from-stringent-measures-a69748> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Hale, H.* (2010) Eurasian politics as hybrid regimes: The case of Putin's Russia, *Journal of Eurasian Studies*, 1(1), pp. 33-41. Достапно на: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2009.11.001> (Пристапено на: 5 декември 2021)
- Interfax* (2020) Regiony tsentral'noi Rossii s 1-go iunija smiagchaiut antivirusnye ogranicheniia [Regions of Central Russia will soften anti-virus restrictions from јуни 1], 1 јуни. Достапно на: <https://www.interfax.ru/russia/711132> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Isachenkov, V.* (2020) Facing disaster, Russian businesses find Kremlin's COVID-19 aid lacking, *CBC News*, 27 февруари. Достапно на: <https://www.cbc.ca/news/world/russian-business-support-1.5546241> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Kataeva, M.* (2020) V Sovetskom Soiuze koronavirusa net. Kto i zachem vyshel na miting protiv samoizoliatsii v Severnoi Osetii [There is no coronavirus in the Soviet Union. Who and why went to a rally against self-isolation in North Ossetia], *BBC News*, 20 Април. Достапно на: <https://www.bbc.com/russian/features-52342710> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Kim, L.* (2021) Despite hundreds of daily COVID-19 deaths in Russia, Moscow streets are bustling, *NPR*, 6 мај. Достапно на: <https://www.npr.org/2021/05/06/994376704/despite-hundreds-of-daily-covid-19-deaths-in-russia-moscow-streets-are-bustling> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- King, S. and Mukhina, N.* (2021) Making sense of COVID-19 vaccine hesitancy in Russia: Lessons from the past and present, *Queen's Gazette*, 20 август. Достапно на: <https://www.queensu.ca/gazette/stories/making-sense-covid-19-vaccine-hesitancy-russia-lessons-past-and-present> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Krasnaia Liniia* (2020) Gubernatoropad vremen koronavirusa. Chetyre gubernatora otpravleny v otstavku [Governors' dismissal in times of coronavirus. Four governors dismissed], 3 април. Достапно на: <https://www.rline.tv/news/2020-04-03-gubernatoropad-vremen-koronavirusa-chetyre-gubernatora-otpravleny-v-otstavku/> (Accessed 10 декември 2021)
- Latypova, L.* (2020) Russia's response to the Coronavirus: The 2020 timeline, *The Moscow Times*, 21 December. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2020/12/21/russias-response-to-the-coronavirus-the-2020-timeline-a72420> (Пристапено на: 10 декември 2021)

- Levitsky, S. and Way, L.A.* (2002) Elections without democracy: The rise of competitive authoritarianism, *Journal of Democracy*, 13(2), pp. 51-65. Достапно на: https://scholar.harvard.edu/levitsky/files/SL_elections.pdf (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Marrow, A.* (2020) Under pressure from Putin and coronavirus, Russian governor resigns, *Reuters*, 3 април. Достапно на: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-russia-regions/under-pressure-from-putin-and-coronavirus-russian-governor-resigns-idUSKBN21L2NR> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Meduza* (2020) Ne nado putat' regional'nye polnomochiia s federal'nymi [Do not confuse regional powers with federal ones], 6 април. Достапно на: https://meduza.io/news/2020/04/06/ne-nado-putat-regionalnye-polnomochiya-s-federalnymi-mishustin-zapretil-zakryvat-granitsy-mezhdu-regionami-rossii?utm_source=website&utm_medium=push&utm_campaign=browser_news (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Mirovalev, M.* (2021) As cases, deaths soar in Russia, why are vaccination rates low?, *Aljazeera*, 29 јуни. Достапно на: <https://www.aljazeera.com/news/2021/6/29/as-cases-deaths-soar-in-russia-why-are-vaccination-rates-low> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Novaya Gazeta* (2021) 'Levada': Bolee 60% rossiian ne gotovy sdelat privivku ot Covid-19 rossiiskoi vaktsinoi 'Sputnik V' ['Levada': More than 60% of Russians are not ready to be vaccinated against Covid-19 with the Russian vaccine Sputnik V], 12 мај. Достапно на: <https://novayagazeta.ru/articles/2021/05/12/levada-bolee-60-rossiian-ne-gotovy-sdelat-privivku-ot-covid-19-rossiiskoi-vaktsinoi-sputnik-v> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Paneyakh, E.* (2014) The overregulated state, *Social Sciences*, 45(1), pp. 20-33.
- Peremitin, G. and Tkachev, I.* (2021) Kazhdyi desiatyi biznes v Rossii predupredil o riske zakrytiia v 2021 godu [Every tenth business in Russia warned of the risk of closure in 2021], *RBC*, 25 февруари. Достапно на: <https://www.rbc.ru/economics/25/02/2021/603664ba9a79472b2daabe02> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- President of Russia* (2020) Ukaz o merakh po obespecheniiu sanitarno-epidemiologicheskogo blagopoluchiiia naseleniia v sviazi s rasprostraneniem koronavirusnoi infektsii [Decree On measures to ensure the sanitary and epidemiological well-being of the population in the Russian Federation in connection with the spread of the new coronavirus infection (COVID-19)], 2 април. Достапно на: <http://kremlin.ru/acts/news/page/54> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Rainsford, S.* (2020) Coronavirus: Lockdown eased in Moscow after nine weeks, *BBC News*, 1 јуни. Достапно на: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52875568> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- RBC* (2019) Bolee 40% rossiian zaiavili o nedoverii vracham [More than 40% of Russians said they did not trust doctors], 11 December. Достапно на: <https://www.rbc.ru/society/11/12/2019/5df089c29a79479c2d976fb1> (Пристапено на: 11 декември 2021)

- Ross, C. (2018) Regional elections in Russia: Instruments of authoritarian legitimacy or instability?, Palgrave Communications, 4(75). Достапно на: <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0137-1> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Russia: Coronavirus pandemic country profile, Our World in Data, n.d. Достапно на: <https://ourworldindata.org/coronavirus/country/russia> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Russian Government (2020) The Government allocates over 7.6 billion roubles for additional payments to social workers, 18 мај. Достапно на: <http://government.ru/en/docs/39697/>
- Ruvinskiy, V. (2020) Pochemu moskvichi vyshli v karantin iz doma [Why Muscovites left their homes during quarantine], Vedomosti, 12 април. Достапно на: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2020/04/12/827849-pochemu-moskvichi-v> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Sauer, P. (2021) ‘You reap what you sow’: Russians party despite record Covid figures, The Guardian, 18 октомври. Достапно на: <https://www.theguardian.com/world/2021/oct/18/you-reap-what-you-sow-russians-party-despite-record-covid-figures> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Shastry, V. (2021) How the pandemic revealed the fault lines in Asia’s economic success story, Fortune, 14 јули. Достапно на: <https://fortune.com/2021/07/14/covid-pandemic-asia-economic-development-income-inequality/> (Пристапено на: 13 декември 2021)
- Sewell, P. (2020) Russia’s Covid-19 reality gap, The Moscow Times, 15 December. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2020/12/15/russias-covid-19-reality-gap-a72367> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Sherwin, E. (2020) Russia’s ‘corona-holidays’ leave small businesses in freefall, Deutsche Welle, 3 Април. Достапно на: <https://www.dw.com/en/russias-corona-holidays-leave-small-businesses-in-freefall/a-53010856> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Shok, N. and Beliakova, N. (2020) How Soviet legacies shape Russia’s response to the pandemic: Ethical consequences of a culture of non-disclosure, Kennedy Institute of Ethics Journal, 17 јуни. Достапно на: <https://kiej.georgetown.edu/soviet-legacies-pandemic-special-issue/> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Smeltzer, M. (2020) As coronavirus cases surge across Russia, Putin retreats, Freedom House, 11 мај. Достапно на: <https://freedomhouse.org/article/coronavirus-cases-surge-across-russia-putin-retreats> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- Smyth, R., Sharafutdinova, G., Klein, A., and Model, T. (2020) The Russian power vertical and the COVID-19 challenge: The trajectories of regional responses, PONARS Eurasia, 20 април. Достапно на: <https://www.ponarseurasia.org/the-russian-power-vertical-and-the-covid-19-challenge-the-trajectories-of-regional-responses/> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Starodubtsev, A. (2018) Federalism and regional policy in contemporary Russia. London and New York: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315582061> (Пристапено на: 12 декември 2021)

- Tarasenko, A.* (2021) Russia's social policy response to Covid-19: Temporary and categorized benefits, CRC 1342 Covid-19 Social Policy Response Series, 3. Bremen: Universität Bremen, SFB 1342 Globale Entwicklungsdynamiken von Sozialpolitik/CRC 1342 Global Dynamics of Social Policy. Достапно на: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-71811-3> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Teague, E.* (2020) Russia's constitutional reforms of 2020, *Russian Politics*, 5, pp. 301-328. Достапно на: https://brill.com/view/journals/rupo/5/3/article-p301_3.xml?language=en (Пристапено на: 12 декември 2021)
- The Moscow Times* (2020) Explainer: How Russia's healthcare system is tackling the coronavirus, 24 април. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2020/04/24/explainer-how-russias-healthcare-system-is-tackling-the-coronavirus-a70081> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- The Moscow Times* (2020) In 4th Coronavirus Address, Putin calls for stronger business support, 15 април. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2020/04/15/in-4th-coronavirus-address-putin-calls-for-stronger-business-support-a70000> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- The Moscow Times* (2021) Coronavirus in Russia: The Latest News, 10 December. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2021/12/10/coronavirus-in-russia-the-latest-news-dec-10-a69117> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- The Moscow Times* (2021) Moscow orders mandatory vaccinations for service workers as Covid-19 cases surge, 16 јуни. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2021/06/16/moscow-orders-mandatory-vaccinations-for-service-workers-as-covid-19-cases-surge-a74231> (Пристапено на: 12 декември 2021)
- The Moscow Times* (2021) Russia becomes world leader in weekly Covid deaths, 9 ноември. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2021/11/09/russia-becomes-world-leader-in-weekly-covid-deaths-a75517> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Tóth-Czifra, A.* (2020) The malaise of the Russian regions, Institute of Modern Russia, 4 мај. Достапно на: <https://imrussia.org/en/analysis/3106-the-malaise-of-the-russian-regions> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- Trudolyubov, M.* (2020) In Russia, distrust of authority hinders coronavirus response, Wilson Center, 17 април. Достапно на: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russia-distrust-authority-hinders-coronavirus-response> (Пристапено на: 11 декември 2021)
- Vinokurov, A.* (2020) Gubernatory vkhodiat v zonu riska [Governors are at risk], *Kommersant*, 13 април. Достапно на: <https://www.kommersant.ru/doc/4321372> (Пристапено на: 10 декември 2021)
- What is good governance, UNESCAP*, 2009. Достапно на: <https://www.unescap.org/resources/what-good-governance> (Пристапено на: 5 декември 2021)
- World Bank* (2020) COVID-19 (Coronavirus) policy response to protecting the poorest and most vulnerable in Russia, 4 мај. Достапно на: <https://www.worldbank.org/en/country/>

russia/brief/covid-19-response-poor-vulnerable-russia (Пристапено на: 11 декември 2021)

Yablokov, I. (2021) How the Kremlin's years of conspiracy spreading are biting back, The Moscow Times, 1 март. Достапно на: <https://www.themoscowtimes.com/2021/03/01/how-the-kremlins-years-of-conspiracy-spreading-are-biting-back-a73111> (Пристапено на: 12 декември 2021)